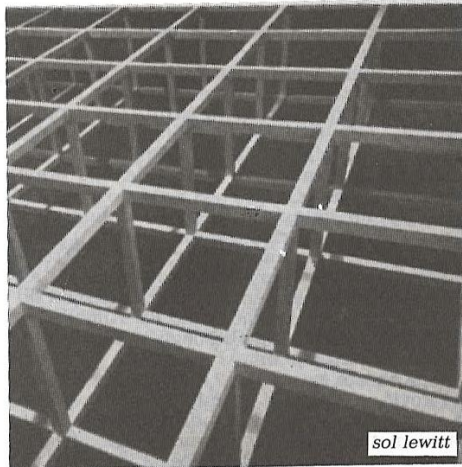

pobrajanje čuda

dževad karahasan

»Sunce je nasjelo na šiljak najvišeg tornja (sad bih rekao da je bila munara jedne velike džamije) kad nam je reklo da ćemo zanočiti tu, nekih pola dana hoda od Bagdada. Vazduh je u pustinji gušći i manje proziran, pa se slabije i kraće vidi nego kod nas. A možda nije to jer, kad se dobro prisjetim, rekao bih da pogled i tamo dopire dovoljno daleko, možda i dalje nego kod nas, samo što se vidi nekako mutno i plošno. Bagdad nam je zato izgledao kao crtež ili, ako ćemo tražiti baš prave riječi, kao da ga je izrezalo od kartona i nataklo na kakve nevidljive podzemne šipke: zidova nema, ne vidi se gdje se završava jedna a počinje druga kuća niti se vidi gdje se zid diže iz zemlje a gdje prestaje i prelazi u krov. Ništa se od toga ne vidi, pa se grad vidi kao jedna velika bijela površina, a iznad nje se vide obrisi krovova, kupola, tornjeva...

A onda se sunce malo spustilo (nismo se stigli ni rasprijeti kako valja) sunce se u pustinji ponaša prilično neočekivano i samovoljno) i počeo je požar kakvog ja u životu nisam vidio niti sam vidio nešto što bi se s tim dalo usporediti, požar s kojim bi se samo džehenemska vatra mogla porediti kad bi u njoj moglo biti nečega lijepog i radosnog za ljudsko srce ili bar za ljudsko oko (ali ne može, sve je u toj vatri samo strah i rugoba). Baš sam ponio metlicu za čišćenje prašine prema ramenu i ostao tako, s rukom uvis, Bog zna koliko. Lijepo sam se skamenio od straha, a opet u meni sve kucka i srce mi poskakuje od nekakve ljepote i miline. Dragoga mi Boga, mislio sam, ne bi veće i ljepše bilo da se nešto cijeli svijet zapali i da sav pepelom izgori. Sve je to gorjelo i plamenom zemlju i nebo sastavilo, ispunjavajući i svijet i čovjeka milinom.

Bilo je među nama onih koji su se zabrinuli, neki su htjeli ići da gase, ali nam je onda objasnio da to sunce gori na bakrenim i zlatnim kupolama, da se Bagdada svakog sumraka tako zapali i svake se noći ugasi i da je tako otkad je Boga i svijeta i da se zato u Bagdadu sirotinjski krovovi prave od bakra, velike kupole od zlata a ostali krovovi su srebrni. Ničega drugog ne smije biti jer je u prva vremena zapisano da je Bagdad prvi grad u svijetu i da svakog sumraka mora gorjeti, kao da je kraj svijeta, da bi se ujutru ponovo objavio lijep, čist i bijel, kao da se svijet ponovo rodio.

Svu noć sam mislio o tome i divio se toliko da oka nisam sklopio, a ujutru nam je, pred polazak, podijelio crnu gazu i reklo nam da njome pokrijemo lica ako želimo gledati sve pred čim se nademo i pri tome oči sačuvati. Oči nam, kaže, nisu navikle na preveliki sjaj pa bi nam se moglo desiti što se inače dešava neopreznim ljudima. Nije nam ta gaza trebala dok smo išli prema gradu, iako je pustinjsko sunce mnogo jače od našega, ali nam je u gradu i trebalo i spas nam donijelo, bar onima koji su znali biti oprezni.

Mili Bože, te ljepote i udarca! Toliko svjetla i nešto tako bijelo ljudsko oko ne bi moglo podnijeti ako nije naviklo, ako nije, recimo, raslo tamo, u onoj ljepoti i milini. Vidio sam kako su jednom nevoljniku oči iscurile samo zato što je u onom čudu i divljenju podigao gazu ne bi li bolje vidio. Ništa ljepše i sjajnije ja niti sam vidio niti bih mogao zamisliti, a i kako neće, bolan ne bio, kad i ono svakog dana gori, kad se ono stalno izbjeljuje i čisti svijetlim plamenom, pa ujutru osviće posve novo i ispočetka nastaje još uvijek puno najčistijeg plamena.

Svašta sam vidio i svega sam se u životu nagađao. Vidio sam Sedadov grad Hurem sa zidovima od zlata, prozorima od biljura, krovovima od korala i s kaldrom od bisera i dragog kamenja u raznim bojama. Vidio sam pticu ruh koja je veća od najvećeg teleta i koja nosi jaja na Kaldak planini, a za svojim dragim plače i tuguje ljudskim glasom i najljepšim pjesmama. Vidio sam ljude manje od djeteta i rijeku s vodom crvenom kao krv. Ali veće čudo

i ljepšu ljepotu od Bagdana niti sam vidio niti bih mogao podnijeti.

Sve je u Bagdadu veliko, raskošno, pa lijepo i prebogato nakičeno. Tamo sam kupio sahat (eno sam ga i kući donio, još je ispravan i lijep, ali nije ni nalik onome što je bio u Bagdadu) koji je tako star i tako lijep da bi svugdje osim tamo bio pravo čudo, a tamo je bio najobičnija stvar, kao recimo kod nas čekići. (Zar bih ga ja mogao kupiti da nije bio jeftin i dobiti se za sitne pare, a mora biti jeftin kad je tako običan). Ploča je na tom sahatu bila od biljura, tako da si kroz nju vidio svu mašineriju i svaki zemberek kako kucka i pokreće se, brojke su bile određene rubinima a tokmaci napravljeni od suhoga zlata pa umjetnički izvedeni. Puče mi, na nesreću, ploča dok sam se vraćao pa ga svratih u Stambol, rodaku, da mi ploču zamijeni i još ga malo pregleda.

— Nema ti ovoga izvan Bagdada nigdje — odmah mi je rekao — nego ću ti ja staviti drvenu ploču s latinskim brojevima, a malo ću i sahat pregledati i odesiti dok se ti odmoriš i s mojim ispričaš.

Jest mi umjesto zlatnih tokmaka stavio gvozdene, malo kao pozlaćene ali dovoljno tanko da se pozlata skinula za manje od godine dana, ali bih ogriješio dušu kad ne bih priznao da sam zadovoljan. Ona mu je drvena ploča baš lijepo ukrašena i islikana, a sahat je podeso tako da za sve ove godine nije jedne minute požurio ili, recimo, izostao. Eno ga i sada u mojoj kući, stariji od svega što znam, ukrašen i lijep kao djevojka. U svako doba znaš koliko je sati — samo u njega pogledaj. To ti je živa zgodica.

— Jest, vala — dodavao je uvijek Osmanovoj priči Jozan Marković — vidio sam ga i mogu posvjedočiti da je od Isusova magarca stariji bar pola sata, a zna se od kad svijet počinje. Ni ja ne vidjeh ništa starije, a svašta sam vidio, po ratovima sam bivao, glavu u torbi nosao... Ali ono je čudo i sarina da se to ne može kazati.

10.

— Imam ja opanke, dobre opanke, lijepe opanke, samo ih ti ne vidiš jer si slijep kod očiju. Moćne opanke ja imam, prave opanke ja imam. U njima se hoda, u njima se skače, u njima se i letjeti može.

Tako ga je, u ono vrijeme, ubjeđivao Mali Mate iz Daleka Puta, a on je preko oka nagađavao i vidio da opanke ne vidi, ma koliko ih Mali Mate hvalio, nego vidi bijele vunene čarape na kojima se stopa, doduše, bijelila kao i ostalo, a trebala bi biti bar malo čadava i prašnjava ako hoda po tavanu u samim čarapama. Ipak se bunio protiv Matinih opanaka jer nije lako priznati ono što ne vidiš, to nije lako čak ni starijima a kamo li dječaku koji je pametan i pored toga je odlučio da bude lukav.

— Ne vidiš, ne vidiš, sigurno da ne vidiš, kako ćeš vidjeti kad si slijep i budala, a kako ne-

ćeš biti slijep i budala kad nećeš sa mnom. To su posebni opanci, sve je moje posebno, i kapa mi je posebna. To je kapa nevidimka, a moji opanci su nevidimci.

— Ja kapu vidim — bunio se Karlo, u ono vrijeme, onda kad je Mate govorio i kad se kretao.

— Sigurno da vidiš, moraš je vidjeti, ali osalo ne vidiš, ona je nevidimka jer je ono pod njom nevidljivo. Kakva bi to nevidimka bila da e i ona nevidljiva?

— Ja i tebe vidim.

— Vidiš mene, ali ne vidiš opanke. Oni su ispod, oni su na dnu pa su najviše ispod i zato su baš oni nevidljivi. Ali je zato njima lijepo, ih što je njima lijepo, nikad nećeš znati kako je njima lijepo.

Mali Mate se zaklinjao da je nevidljivost najljepša na svijetu, da su svi pametni ljudi nevidljivi i da su najpametniji oni što su nevidljivi jer su najpametniji zato što su nevidljivi i nevidljivi su zato što su najpametniji. Ubjeđivao je Karla da bi i on bio nevidljiv kad bi stavio na glavu njegovu kapu, ali je tu kapu mogao dobiti jedino ako krene s njim. Volio bi Karlo probati kapu i biti nevidljiv, ali nije nešto mnogo vjerovao Malom Mati. Krenuti s njim značilo je krenuti u otvor, pa onda kroz rupu u priznama pod Seget, a to ne bi bilo baš najpametnije. I to onako raspljeskan, kakav bi sigurno bio kad bi se strmeknuo kroz otvor.

Tako je bilo u ono vrijeme na Mandinom tavanu: svaki susret s Malim Matom ostavljao mi je ili zbunjenost zbog Matine silne ljubavi za tamna, vlažna i topla mjesta ili blagu i pomalo tužnu čežnju za kapom nevidimkom koja mu je pod rukom a ne može je dobiti. Ne može, a baš bi dobro bilo.

Sada je slično jer tu je sumrak, tu je čežnja puna tuge, a tu je i Mali Mate koji se, evo, vratio i vrzma se oko njega. Tu je, doduše, i Osman Krilić koji zna svoju priču o Bagdadu i zna koliko je sati, a zna sigurno i to da svojom pričom nastoji sebi stvoriti nekakvu prošlost jer mu je ona prošlost koju je bio stvorio i koja bi mu trebala činiti život naprosto iščezla, kao da se rastvorila u nečemu: žena mu je umrla u toku rata, imanje su mu oduzeli odmah nakon rata, jedan mu je sin, kažu, u Švedskoj, drugoga su ubili na granici... Pa sad priča o Bagdadu i čudima kojih se nagađavao ne bi li se ubijeđio da je zaista živio, da mu se nešto događalo, da je svijetom prolazio i da bi moralo biti nekih tragova iza njega, makar oni bili nevidljivi. Priča svakog ponedjeljka njima trojici, prateći u njihovim pogledima kako iščezava, kako je sve dalje i dalje, kako se i sam izmiče u nevidljivost gubeći mogućnost da bar samog sebe spomene kao svoj trag i kao dokaz da ipak postoji. Sada je već toliko dalek da ga Karlo zapravo i ne vidi, toliko dalek da bi ga lako mogao pokrkat s Malim Matom kad bi se htio dovoljno smanjiti i glavu sve do ušiju pokriti Matinom kapom nevidimkom.

Dobro je i preko svake mjere utješno znati da se Mali Mate vratio i da može otići s njim ako mu je do toga. A jeste mu do toga jer mu je preko svih granica dosta Osmana i Bidžana, dosta mu je poznatih ponedjeljaka i priča kojima se stvara zamjena za prošli život koji u Duvnu uvijek nekako iščezava. Zaista mu je dosta, iako se još jutros radovao još jednom ponedjeljku koji će biti kao svi prethodni. Odjednom mu je dosta, bez razloga i bez ikakve najave, toliko dosta da ga je maločas, opet bez razloga, zapljusnula netrpeljivost prema Osmanu i prema njegovoj priči. Evo se sada stidi zbog te netrpeljivosti koja se javila onako — iz čista mira, zajedno s osjećanjem da mu je svega ovoga dosta.

Nije Mata, doduše, ovdje, za njihovim stolom, ali je tu negdje, možda na stepenicama pred kavanom, možda na tavanu, možda kružio okolo pa će se javiti na putu dok bude išao kući. Jednom se javio, a to je sasvim dovoljno jer znači da se vratio. Sada ga negdje čeka i

poziva, a valjda će se i pokrenuti da ga povede kad on pristane poći s njim. Toliko ga je u ono vrijeme molio za to, sigurno će ga povesti sada, kad on pristane.

Treba krenuti. Možda Mali Mate nije najbolje rješenje, ali je i on neki izlaz. Nije baš najpoštenije prema ovoj trojici, ali valjda i oni imaju neke svoje izlaze. Pa i ako nemaju. Njima je izgleda još uvijek dobro u njihovim ponedjeljcima, a njemu je dosta, sasvim dosta. Neka se oni vidaju i pričaju, on ode s Matom.

»To se ne bi smjelo priznati i to pred nekim drugim ni bih ni rekao, ali ja sam i u ovom ratu bio za Švabu. On je gazda na svijetu, pa ti to priznaj ili nemoj priznati. On je i ratovao da to pokaže, a sasvim je druga stvar što je izgubio rat. Sigurno ga nije izgubio zato što nije gazda, to će samo Jedini Bog znati što je Švabo izgubio rat jer gazda na svijetu jeste. Nema onoga ko radi kao Švabo, nema onoga ko je čist kao Švabo, a to je dovoljno da budeš gazda na svijetu ako je svijet kako valja. Možda zato Švabo i gubi ratove jedan za drugim — zato što svijet više ne valja ili zato što su iz svijeta iščezli pamet i razlozi?»

Sve će vam biti jasno ako se sjetite pokojne Austrije. Ko je u toliko vremena toliko napravio ovdje kod nas? Ko je tako dobro rasporedio ovu našu stoku bez repa? Ko je smislio razna prava i dao nam ih? Sve je to Austrijanac, a Austrijanac je Švabo kao i svaki Švabo, samo što se on zove Austrijanac.

Ne bi se vi meni čudili što ovako govorim da ste prošli Belgiju i vidjeli što sam ja vidio. U južnoj Belgiji su Francuzi a u sjevernoj Švabe, pa je pametnom čovjeku dovoljno da prođe to malo zemlje i da mu sve bude jasno. Ja sam vidio što sam vidio i mogu vam javiti da je meni jasno. Neka mi niko više ništa ne priča o Francuzima — oni su možda malo bolji od nas zato što su bolje raspoređeni a inače su reponje kao i mi — zaostalo, prljavo i voli galamiti.

A kod Švabe je sve drugačije, kod Švabe je ni nalik. On je izmislio za ljude toliko prava da ih normalan čovjek ne bi potrošio da živi trista godina, a Švabo ih sva stigne potrošiti i možda mu opet bude malo. Zato je kod njega sve red i sve u redu i poretku. Kad sam ja radio kod njih u rudniku? Vratio sam se ovamo dvije godine prije rata, a ono meni i dan-danas šalje pare ovamo. Ti si, kaže, to zaradio, to je tvoje pravo. Šta bi jadni čovjek bez svojih prava? Od čega bih ja danas živio? A to je Švabo izmislio i on se toga drži.

Pa nauka i tehnika koje je Švabo dao rudaru i inače? Ovi naši pričaju o nauci i tehnici, prave naučnu državu i daju tehniku narodu, a ja sam prije rata u rudniku bio veći gospodin nego što su danas kod nas i sami šoferi. Kod nas je, recimo, u rudniku bila motorna lopata koja iz dva maha natrpa vagon, a sve okolo sama mehanika. Ja ne znam da sam ponio nešto teže od pedesetak kila. Nisam, sigurno nisam, ne zato što ne bih htio nego zato što nisam imao šta teže ponijeti.

Mineri bi sigurno hodali u odijelima da Švabo nije čist i da mu nije žao odijela, tako je to gospodski bilo uređeno. Sve što nije motorno kod njega je na struju. On ti je nas na struju spuštao u jamu i vadio iz jame, na struju on grije i svijetli, na struju cipele čisti i svoje me- te. . . Tamo je nauka i tehnika tolika da ljudi zapravo nigdje i ne trebaju jer naprosto nemaju šta raditi. Možda ljudi ne bi ni bilo ili ih bar ne bi bilo ovako mnogo da nije prava koja su Švabi najvažnija. Vidiš li ti gdje on meni šalje pare, a ja mu prije rata radio za dobre pare, i to gospodski radio, gotovo kao činovnik. Zato se ja nadam da će oni ljude zadržati jer nemaju od prava nikakve koristi ako nemaju ljudi. Možda je Švabo smislio prava i za mašine, nauku i tehniku, ali su ljudi najpodjedniji za prava i njemu je najviše do tih prava. Pogledaj ti koliko naših danas ide u Njemačku. Što će Švabi toliki ljudi ako je on prije rata imao onoliko nauku i tehniku u Belgiji koja mu nikad nije bila nešto naročito važna? Neće biti da mu svi oni trebaju radi posla — trebaju mu, čovječe, da ima kome davati prava.

Još mi je kod Švabe po volji što je čist. On je izveo putove s asfaltom, on je gradove isplani- rao betonom i tako ukinuo blato i prašinu, pa toga nema ni kad bi ti za lijeka trebalo. A opet sve pere po pet puta i po deset puta. On je nama onako, iz čista mira, davao sapuna koliko je ko htio, prosto zato da se peremo. Niko te ne

pita, niko ti neće prigovoriti, peri se koliko te volja i koliko hoćeš puta. On na kraju istjera kamione s cijevima i sa sapunom da peru putove, a nigdje praške ne možeš vidjeti. Nema ga od čega prati ali ga pere, samo da bi prao.

Ali je najvažnije to kako je on narod raspore- dio i kako zna svijet štedjeti. On se grije na struju da ne bi šumu sjekao, on će najmanju čupriju napraviti od betona da ne bi balvane na nju trošio, on sve česme podesi ispravne da Božija voda ne bi onako propadala. A onda je na kraju izmudrio da pravi uspravna sela da ne bi zemlju trošio beskorisno, kućama koje se steru jedna pored druge, u širinu. On ti pravi kuću na kući i ode u nebo, a dolje mu zemlja ostade da je radi i da od nje koristi vida. I sad mi ti reci da Švabo nije čudo i da nije pravi gazda na svijetu!»

— Jest im, vala, to pametno — dopunjavao je uvijek Osman priču Šimuna Perića o ču- dima kojih se Šimun nagledao u Belgiji. — Treba zemlju čuvati, sve čovjek može napraviti, ali zemlja ne može jer sam čovjek napravljen od komada ispečene zemlje, kako i u Knjizi stoji. Ne možeš ti praviti ono od čega si napravljen, toga na svijetu nije bilo.

— Kako bi to i moglo? — slagao se Jozan Marković. — Hajde ti od mlijeka napravi kravu, hajde ako si junak. Ljudi mlijeko kuhaju, kisele, metu, sir od njega prave, maslo izvlače, ali kravu ne mogu dobiti i neće da još toliko toga izmisle. Jedan oficir nam je stalno govorio da od vojnika lako dobiješ gubitak žive sile, ali od gubitka žive sile nikad i nikako ne možeš dobiti vojnika sposobnog za operativno dje- lovanje. Nema toga, majčin sine.

— Zato ja i govorim o Švabi — ubjedivao je Šimun. — On čuva zemlju, on je štedi i pazi na nju jer zna šta je glavno. Gotov si ti kad zemlju izgubiš, onda ničeg nema i ništa ne možeš, ku- kaka ti majčica. Nije teško rudnike kopati i struju praviti, ali se ono što je Božije davanje mora čuvati i štedjeti jer ga ni na struju ne možeš napraviti, ni motorima obnoviti. Nema mo- tora za pravljenje zemlje, a od zemlje se rada- mo i ona nas hrani. Eto to ja govorim da veće- čuda od Švabe ne vidjeh, koliko god svijeta da sam prošao, a ne vjerujem da bih veće vidio da sam prošao još toliko. Ta se pamet i to znanje ne mogu dvaput sresti i na dva mjesta naći.

12.

Već dvadesetak godina, svakog ponedjelj- ka, oni za ovim stolom pričaju ove priče ovim riječima na ovaj način. Svakog ponedjeljka ih je Karlo slušao i, dok je Anda bila tu, ponav- ljao ih kod kuće s ponekom svojom napome- nom, a onda bi njih dvoje razgovarali o tome. Svakog je ponedjeljka Karlo govorio da nije dobro što on nema neku svoju priču, a Anda je govorila da čuda nisu dobra i da je jedan život a još jasniji čovjek kojima trebaju čuda da se ispune i zadovolji razlog. »Dragi Bog je čuda činio dok su ljudi bili bez vjere i bez pameti«, go- vorila je Anda, »a kad su ljudi primili vjeru Bog ih je blagoslovio razumom i dao im ljubav prema svakodnevnom životu. Od tada više ne- ma čuda jer dragi Bog voli svakodnevni život a ne čuda, voli da smo mirni, pametni i radini, a ne da pravimo nered i divimo se ili da izaziva- mo divljenje. Ne valja divljenje jer se ono uvijek javlja kod nečega što odudara i što je za- to nakazno. I same je svece dragi Bog ukinuo zato što su odudarali i remetili svakodnevni ži- vot«.

Anda je rado slušala o čudesima, kao što bi rado slušala o bilo čemu jer je među ljudima dobro dok među njima ima dobrih riječi, ali su je čuda ozbiljno ljutila i uznemiravala, pogoto- vu kad je Karlo pokazivao sklonost da ih gleda ili, sačuvaj Bože, sudjeluje u njima. To je Karlu odgovaralo jer ga je oslobađao obaveze da sam otkriva čuda i da pravi budalu od sebe sudjelujući u neobičnim događajima, opasnim poduhvatima i velikim otkrićima, ali mu je ipak, ponekad, bilo krivo što nikad za njihovim stolom kod Bidžana nije mogao biti ništa više od slušaoca. Nije se on zbog toga osjećao man- jim u društvu, niti bi njegovi prijatelji dopus- tilo da se on takvim osjeća. Bez njega društvo nije bilo čitavo i zato se nikad nije naručivalo prije nego on dode, nije se počinjao razgovor prije nego su svi za stolom, nije se razilazilo prije nego svi ispričaju svoje i prije nego Karlo kaže: »E pa, hoćemo li?«

Nekad je mislio da bi bilo dobro izmisliti neku priču pa njome iznenaditi svoje drugove. Izmisliti, naprimjer, nekog mrtvaca u Cosića drži na Ošljaru, pa kad svi oni očekuju da on izgovori svoje »Hoćemo li« da on krene o tome kako je pod stijenom vidio noge gola golcata mrtvaca koji nije iz ovog kraja, a otkud je — ne zna sa. Ili neobično janje u nečijim ovcama, ili kokoš koja je prokukurikala. Izmisliti onako, bez namjere da se pravi važan ili da nekoga zbuni, nego naprosto zato da i on nešto ispri- povijeda. Ne bi se on, zaista, želio praviti va- žan, a ne bi se ni mogao praviti pričanjem jer je davno rečeno da jedan dobar slušalac vrije- di za dva dobra pripovjedača, nego bi napros- to volio da jednom i on ima svoju priču. Otkako mu je sin otišao u Ameriku, on ima samo Andu i mnogo Božijeg mira. To je dovoljno, to je više nego što pošten čovjek zaslužuje i dra- gome Bogu hvala za to više nego što bi se čov- jek mogao zahvaliti, ali bi moglo biti dobro ili bi barem ponekad volio vidjeti kako bi to izgle- dalo da i on ima svoju priču.

Nekoliko puta se dogodilo da uzdahne šta ga nije zapala jedna od onih priča koje ovuda kruže otkad je Boga i svijeta i koje su možda, sasvim moguće, stvorile ljude koji će ih pričati i dozvale te ljude na svijet uglavnom radi toga. Tako je Karlo uzdisao kad bi ga spopala želja da ima svoju priču i onda, nakon te želje, stid što je bio spreman izmišljati. Anda je nekako otkrila tu njegovu želju (možda joj je on neki put priznao, možda je jednom, kad je njegova želja bila posebno jaka, priznao da bi izmislilo neki događaj samo da pripovijeda) pa mu se rugala zbog nje a jednom se i naljutila jer joj se takva želja činila sasvim glupom i dovoljno grešnom. Luku Šarca je, po Karlovoj pameti, zapala Priča o bijeloj košulji i govnojavi osveti pa je radi njegove priče i radi toga da je on mo- že uvijek ponavljati Marica morala biti od- vedena i nestati tamo negdje svojih godinu da- na poslije rata, bez traga i glasa. Eno Luke sa- mog i sirotog, bez igdje ikoga osim priče koju ponavlja i rakije koju obnavlja u sebi. Karlo bi, znači, želio da je i ona, Anda, onako nestala, pa da on samuje, naliva se i ponavlja neku pri- ču čim osjeti da ga je dovoljno uhvatilo.

Tako je Anda govorila i tako ga je ubijedila da nije neki blagoslov imati u Duvnu svoju pri- ču. Nećeš, zahvaljujući priči, postati stvaran kao što nije ni Mićuka zahvaljujući hrpi para, kao što nije ni Hakija zvani Bak zahvaljujući velikim junaštvima u ratu. U Duvnu, izgleda, naprosto ne možeš biti stvaran. Život ti je iz- makao, ma šta da radiš i ma šta da te zapadne, a može te zapasti sve osim blagoslova.

Svakoga od ove trojice za njegovim stolom zapadalo je u toku njegovih sedamdesetak go- dina svega i svačega, ali se na kraju pokazalo da ih je svu trojicu stvarnost potpuno zaobišla i da su se sve razlike između njih i bilo kojeg od njih pojedinačno i Luke Šarca naprosto iš- čezle. Djecu su radali, imanja sticali, svijet obil- lazili i ratove vodili (Jozan je čak do oficirskog člana dogurao), a evo ih za njegovim stolom kako pričama nastoje dokazati da su ipak živ- jeli, da su nešto radili, da su možda i mogli os- taviti neki trag. I od svega — pusta priča, kao i kod Luke Šarca. Priča pomalo bjesomučna i potpuno lišena stvarnosti, ljudskog života, po- uke.

Nije, doduše, ni kod njega mnogo bolje, ali on barem nije svijet obilazio i čuda činio. On, osim toga, ima Malog Matu i ima izlaz: samo kaže »Idem« i oni odoše. A ovoj trojici je, po svemu sudeći, sjedjeti ovdje dok ima riječi i dok se može govoriti o Bagdadu i uspravnim selima. Za njih će se neki izlaz možda pojaviti kad se riječi umore od njihovih usta i kad odbi- ju sklapatl se u njihove priče.

Nije u čudima neka blagodet. On je, kad bo- lje razmisli, od svoje četvrte-pete godine imao i čudo i priču, pa je na njih potpuno zaboravio, toliko potpuno da ni Andi nije pričao.

Tako se Karlo Brzohod riješio da za svojim stolom kod Bidžana progovori i ispriča svome društvu o susretima i razgovorima s Malim Matom. Možda od toga neće biti neke koristi, kao što je i ne može biti od čuda priča, ali će barem on biti pošten jer će i njima trojici ponu- diti izlaz koji on ima, a ne bi trebalo zanemari- ti ni to da jednom imati i svoju priču.

(Iz knjige »Kuća za umorne«)

□ □ □